

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра германських мов і зарубіжної літератури

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ПРОБЛЕМАТИКИ І ПОЕТИКИ
РОМАНУ А. МЕРДОК «ЧОРНИЙ ПРИНЦ»**

Виконала: студентка 2 курсу
Ang1-M18z групи
спеціальності 014.02 Середня освіта
(Мова і література (англійська))
Окуненко Антоніна Анатоліївна

Керівник:
Кеба О.В., доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри германських
мов і зарубіжної літератури

Рецензент:
Рарицький О.А., доктор філологічних
наук, доцент, завідувач кафедри історії
української літератури та
компаративістики

Кам'янець-Подільський - 2019 року

Зміст

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. Творчість А. Мердок в науково-критичному дискурсі.....	7
Висновки до розділу.....	
РОЗДІЛ 2. Теоретичні аспекти дослідження: філософсько-алегоричний роман, метароман.....	19
Висновки до розділу.....	
РОЗДІЛ 3. Основні етапи творчої біографії А. Мердок.....	30
Висновки до розділу.....	
РОЗДІЛ 4. Жанрова своєрідність роману "Чорний принц"	40
Висновки до розділу.....	
РОЗДІЛ 5. Поетико-стильові особливості роману "Чорний принц"	45
5.1. Своєрідність сюжетно-композиційної організації.....	45
5.2. Специфіка наративної структури.....	55
5.3. Інтертекстуальна складова поетики.....	65
Висновки до розділу.....	
Висновки.....	80
Список використаних джерел.....	83

ВСТУП

Творчість А. Мердок (1919-1999) належить до видатних явищ англійській літературі 2-ї пол. ХХ ст. Як авторі двадцяти шести романів, поетові, драматургові, публіцистові, їй вдавалося протягом більше чотирьох десятиліть привертати своїми творами увагу читачів і дослідників. Будучи в загальному сенсі традиційним письменником, Мердок постійно прагнула до відновлення змісту поняття «роман», до пошуку нових художніх засобів для вираження все більш ускладнених реалій сьогодення і непізнаваної мови людської душі. Мердок по праву можна вважати творцем свого особливого художнього світу, «всесвіту Айріс Мердок», що втілюється як у її художніх творах, так і в численних теоретичних філософських статтях. І ті, й другі дозволяють говорити про те, що Мердок не тільки великий письменник, але й яскравий мислитель ХХ століття.

Важливе місце у творчій спадщині Мердок належить роману «Чорний принц» (1973), дія якого розгортається "під знаком Аполлона", тобто присвячена проблемам художньої творчості, істинного та облудного в житті та мистецтві. Роман цей найбільше насичений численними інтертекстуальними відсиланнями й алюзіями. Те, що головним героєм роману є письменник, який багато розмірковує про природу художньої творчості, суть і призначення митця, аналізує різні інші літературні твори, створює всі підстави для того, щоб вважати цей твір метароманом, тобто текстом, який сам себе описує (детально про сутність метатексту й мета оповіді, теоретичні аспекти цієї проблеми див. розділ 1 роботи).

Характеризуючи місце А. Мердок у британській словесності новітнього часу, відомий російський літературознавець А.П. Саруханян у статті, що входить у солідний том «Англійська література. 1945-1980», писала: «Творчість А. Мердок, письменниці першого післявоєнного покоління, розвивається в загальному руслі зміцнення реалістичних позицій

сучасної англійської літератури. Елементи романтизму, особливо сильні в її ранніх романах, з кінця 60-х років слабшають і органічно вписуються в реалістично повнокровну оповідь, виникає сплав, досить близький традиціям англійського класичного реалізму» [2, с.302].

Це висловлювання дослідниці витримане в дусі тих ідей, які панували у англістиці у 1980-і роки. Загальним місцем була теза про превалювання оновленого класичного реалізму (Р. Рабинович, В.В. Івашева, Н.П. Михальська, Г.В. Анікін, А.М. Люксембург та ін.), поняття «постмодернізм» ще не поширилося. Шукати зв'язку із традицією в британських авторів цього покоління було набагато більш звичним, ніж виявляти приховані шари в їхніх текстах, принцип «подвійного кодування», амбівалентність використаних у них структур, поєднання власне сюжетного плану і плану метатекстуального.

Сьогодні очевидно, що А. Мердок добре знає історію літератури й що в багатьох її творах виявляються переклики й інтертекстуальні зв'язки з творами попередніх епох. Пошук найбільш явних традицій веде дослідників переважно у двох напрямках. Одні розглядають її як послідовницю великих британських романістів ХІХ ст.: Дж. Остін, М. Еджуорт, Дж. Еліот, Ч. Діккенса. Крім усього іншого, близькість А. Мердок до традицій англійського соціально-психологічного роману проявляється в запозиченні деяких літературних прийомів, а також в оповідальній техніці, застосовуваній при аналізі внутрішнього світу людини і його душевних рухів. Інші дослідники вважають, що творчість А. Мердок не вкладається в рамки класичного реалістичного роману й містить елементи експериментального письма.

Актуальність теми магістерської роботи полягає в недостатній вивченості саме поетикальних аспектів роману А. Мердок "Чорний принц" і його місця в новітній зарубіжній літературі.

Мета магістерської роботи – виявити особливості проблематики, жанрової специфіки і поетико-стильових особливостей роману А. Мердок "Чорних принц", зокрема, форм трансформації та функціонального призначення метатекстових елементів оповіді.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких конкретних завдань:

- проаналізувати теоретичні аспекти філософського роману і роману-метатексту;
- з'ясувати основні напрямки вивчення творчості Мердок в сучасному літературознавстві;
- провести детальний аналіз сюжетно-композиційної і наративної структури роману «Чорний принц» на предмет ролі в ньому метатекстових елементів;
- охарактеризувати значення інтертекстуальних запозичень у формуванні поетики роману.

Методологічною основою дослідження стали принципи історичної поетики роману, порівняльно-історичний, типологічний і інтертекстуальний методи. Використовується комбінація літературознавчих, лінгвістичних і естетичних підходів до вивчення новітніх літературних проблем. Особливу роль у теоретичному дослідженні матеріалу зіграли принципи аналізу модерністської і постмодерністської метапрозової оповіді, розроблені в зарубіжному і вітчизняному літературознавстві.

Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Її структура підпорядкована меті і характеру поставлених завдань і покликана сприяти розкриттю проблеми поетико-стильової своєрідності романів А. Мердок, обумовленій активним включенням у структуру традиційного соціально-психологічного роману розповідних елементів, спрямованих на осмислення процесів художньої творчості, сутності мистецтва, літератури, митця тощо. Тому окремі розділи

роботи присвячені з'ясуванню особливостей сюжетно-композиційної і наративної структури роману «Чорний принц», зв'язку метатексту й інтертексту в його у його проблематиці і поетиці.

Обсяг роботи – 88 сторінок, в тому числі 83 сторінки основного тексту; список використаних джерел нараховує 69 позицій, зокрема 20 – англійською мовою.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження проблематики і поетики роману Айріс Мердок "Чорний принц" дає змогу зробити такі висновки.

Творчість Айріс Мердок має чітко виражену філософську спрямованість. Її романи відзначаються особливою насиченістю проблематикою, що закорінена на фундаментальних питаннях людського буття. Це визначає орієнтацію письменниці на традицію філософського роману у західноєвропейській літературі, демонструючи водночас тенденцію до переосмислення такого типу літератури і створення нових різновидів інтелектуального роману, характерних загалом для художньої словесності новітньої доби. У зв'язку з цим ми здійснили огляд теоретичних праць, присвячених проблемам філософського роману і, зокрема, тенденцій його розвитку у новітній світовій літературі, співвідношення таких романних різновидів, як філософська проза, інтелектуальний роман, роман із філософською тенденцією, роман-метафора, метароман тощо

Постмодерністський варіант філософського роману характеризується ще більшою ускладненістю й синтетичністю жанрових ознак. Такий роман інколи називають "відкритою формою", тобто тут має місце така форма літературного твору, що створює можливості максимально багатозначної поліаспектності у постановці й осмисленні тої чи тої проблеми. Глибина й повнота вирішення проблеми забезпечується об'ємним проблемно-тематичним комплексом, що складає своєрідне поле чи тло даної проблеми, представлене розгалуженим і багатоплановим сюжетом та різноманітними умовно-символічними засобами поетики. Така форма роману характерна для творчості Джона Фаулза, Айріс Мердок, Джуліана Барнса, Ієна Мак'юена, Салмана Рушді, Кадзуо Ішігуро та багатьох інших сучасних англомовних письменників.

Важливою особливістю багатьох романів Айріс Мердок є те, що вони є метатекстуальними, тобто творами, в яких автор будує текст як самоусвідомлюваний феномен. Метапроза (і метароман зокрема) – це жанрове утворення, що характеризується специфічною двоплановістю художньої структури, де предметом авторського сюжету і читацького сприйняття є як «роман героїв», так і світ літературної творчості, сам процес створення «роману героїв». Визначальними для магістерської роботи були принципи аналізу метаповіді, сформульовані англійською дослідницею Патріцією Во: "Метапроза – це термін, який відноситься до художніх творів, які усвідомлено і систематично привертають увагу до свого статусу артефакту, щоб поставити питання про відношення між вимислом і реальністю..." ("Metafiction is a term given to fictional writing which self-consciously and systematically draws attention to its status as an artefact in order to pose questions about the relationship between fiction and reality") [68, p.2].

Творчість А. Мердок дає цілу низку яскравих взірців сучасної метатворчості, серед яких роман «Чорний принц» є найбільш характерним і репрезентативним. Мердок випробовує свого «героя-містика», Бредлі Пірсона, у протиборстві зі злою долею — Чорним принцом, в образі якого відбито споконвічне протиріччя між суб'єктивними устремліннями індивіда й об'єктивним порядком речей у світі, як сказано цим вимисленим автором, «між пізнанням самого себе, що дається нам в об'єктивних самоспостереженнях, і відчуттям свого «я», що набувається суб'єктивно» [62, p.200]. Ця проблема різко актуалізована тим фактом, що головний герой роману є письменником саморефлексивної установки, тому всі проблеми його індивідуально-особистісного й соціального життя осмислюються крізь призму художньої творчості і літературного ремесла. Намагання осмислити всі ці проблеми в комплексі і створює багате метатекстуальне поле розгортання розповіді в романі.

Сюжет роману, що складається зі вступного і заключного слова видавця, книги Бредлі Персона з його вступним і заключним словом, та чотирьох післямов, авторство яких приписане чотирьом основним персонажам твору, набуває форми множинного дзеркала, де одній й ті самі проблеми, ситуації і конфлікти по-різному викладаються й інтерпретуються.

Своєрідність сюжетно-композиційної організації роману полягає також у його специфічній театральності, що позначається в постановочному принципі "нанизування" епізодів. Сюжетний рух у романі складається з актів діючих осіб і реакцій протагоніста, тобто головного героя твору. Він постійно зіштовхується з якимось викликом, на який повинен віднайти адекватну відповідь. Гальмування реакції або заглушування мотиву його вчинків (так звана сюжетна ретардація), що виражається в нездатності миттєво вгадати хід подій або адекватно відповісти на виклик, надають ритму оповіді нерівність.

Жанрова специфіка роману визначається ще й тим, що в ньому поєднано форми щоденника, мемуарів і сповіді: А. Мердок створює своєрідну оповідальну стратегію, в якій зрощуються в рамках одного наративу ознаки різних форм "я-оповіді".

У романі «Чорний принц» має місце складний і тонко вивіреним досвід структурування взаємин між автором і оповідачем. Це проявляється в наявності, крім головного героя – письменника, змодельованого автора основного тексту роману, цілої низки інших носіїв мовлення і голосів розповідання, що оцінюють наприкінці роману його поведінку і розказану ним історію. Чотири післямови чотирьох головних персонажів служать не тільки для того, щоб дезавуувати розповідь Бредлі (протиріччя при цьому залишаються нерозв'язаними), – вони суперечать і підривають один одного. Кожний, окремо взятий погляд людини виявляється неповним і підкреслено суб'єктивним. Але жоден з цих персонажів не показаний як носій повністю невірної точки зору. Відтак сама форма роману ставить питання про

відносність істини, що постійно хвилювало А. Мердок як письменницю і філософа.

Метаоповідь у романі створюється і за рахунок того, що між Бредлі-персонажем і Бредлі-розповідачем постійно акцентується різниця, оскільки Пірсон описує всю історію, перебуваючи в тюремному ув'язненні, тобто у ретроспективному вимірі, з позицій більшого змужніння й більш глибокого самопізнання. Він виступає у декількох станах самоусвідомлення: на останньому оповідач постає перед читачем вже «очищеним», переживши звинувачення в процесі суду й несправедливого вироку до довічного ув'язнення за вчинене, як він стверджує, не ним убивство. Традиційна для реалістичного роману опозиція "автор-оповідач" в «Чорному принці» перетворюється на складний ієрархічний трикутник "автор-оповідач-герой", у якому чільна роль належить авторові, що ретельно ховається за спину оповідача й змушеного в тіні оповідача безупинно продукувати образ героя. Непрямий коментар автора, що стоїть за своїм оповідачем і править його пером, проявляється через: а) умовчання; б) "недогляди"; в) іронічні повтори сюжетних ліній; г) подвоєння образів; д) фабульні "хитрощі", виверти в процесі розповіді.

Складній наративній структурі в «Чорному принці» відповідає не менш складне питання про обмеженість словесного самовираження письменника, кінечності ресурсів мовлення, самої мови. При цьому можливо простежити сутнісну для розгортання загального наративу напругу між авторською потребою до спілкування, комунікації і потребою в її самоприховуванні.

Поетико-стильову своєрідність роману значною мірою зумовлює його потужне інтертекстуальне тло, коли в поле основного тексту потрапляють численні інші попередні тексти. З-поміж них особливо виділяються твори Шекспіра. З «пучка» змістів, пропонованих назвою «Чорний принц», можна вичленувати дві домінуючі асоціації. Це – образ Гамлета й платонівське

поняття «Чорного Еросу», що означає згубний бік любові. Намічаючи межі існування свого тексту в культурі (Шекспір, Платон), Мердок позначає лінію життя свого героя, спрямованого до акту творчості, що знаходить його в любові й водночас несе на собі прокляття, муки неповного, незавершеного самовираження й вічного нерозуміння.

У «Чорному принці» історія створення роману перетворюється в роман, а пошуки адекватної літературної форми у форму роману. Розповідаючи про любов і творчі шукання як про дві взаємозалежні складові духовного досвіду героя, «Чорний принц» розповідає про головну проблему будь-якого художника – про болісну боротьбу автора з «сирим», неопрацьованим життєвим матеріалом, що протистоїть йому. Герой-оповідач в «Чорному принці» живе в стані безперервного пошуку форми, пошуку тієї ідеальної рівноваги змістових і формальних «інгредієнтів», що говорить про дійсно оригінальний авторський стиль:

Усі названі змістові і власне художні, поетико-стильові, особливості роману Айріс Мердок «Чорний принц» дозволяють говорити про нього як про унікальний взірець сучасного художньо-філософського метатекстового жанрового утворення, що має значні й продуктивні перспективи для подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адорно Т. Теорія естетики / Теодор Адорно ; [пер. з нім. П. Тарашук]. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 518 с.
2. Английская литература 1945–1980 гг. / [под ред. А. П. Саруханян]. Москва : Наука, 1987. 512 с.
3. Андреев Л. Литература у порога грядущего века / Леонид Андреев // Вопросы литературы. 1987. № 8. С. 3–42.
4. Андреев Л. Художественный синтез и постмодернизм / Леонид Андреев // Вопросы литературы. 2001. № 1. С. 3–38.
5. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. [за ред. М. Зубрицької. 2-е вид., доп.]. Львів : Літопис, 2001. 832 с.
6. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. – М. : Художественная литература, 1975. 432 с.
7. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва : Наука, 1974. 276 с.
8. Беннет А. Как пишутся романы / Арнольд Беннет ; [пер. с англ. И. Гуровой] // Писатели Англии о литературе XIX–XX вв. / [сост. К. Атарова]. Москва : Прогресс, 1981. С. 243–252.
9. Берджесс Э. Демократия и насилие / Энтони Берджесс // Век ХХ и мир. 1990. № 10. С. 11–12.
10. Блум Г. Західний канон: книги на тлі епох / Пер. з англ. під загальною редакцією Р. Семківа. Київ : Факт, 2007. 720 с.
11. Боров Ю. В. Эстетика / Юрий Боров. – Москва : Русь-Олимп : АСТ : Астрель, 2005. 829 с.
12. Бушманова Н. Когда в душе живет Шекспир (по материалам беседы с А. Мердок и П. П. Ридом) / Наталья Бушманова // Вопросы литературы. 1991. №2. С. 155–184.
13. Вайнштейн О. Б. Постмодернизм и культура. Материалы «круглого стола» / Вайнштейн О. Б., Новиков В. И., Карасев Л. В // Вопросы философии. 1993. № 3. С. 3–16.
14. Выготский Л.С. Анализ эстетической реакции: Трагедия о Гамлете, принце Датском У. Шекспира // Выготский Л.С. Собрание трудов / Лев Семенович Выготский. Москва : Искусство, 2001. 312 с.
15. Гарин И. И. Век Джойса / Игорь Иванович Гарин. Москва : ТЕРРА–Книжный клуб, 2002. 848 с.

16. Гребенникова Н. С. Зарубежная литература. XX век : [учеб. пособие по курсу «История зарубежной литературы XX века»] / Н. С. Гребенникова. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. 128 с.
17. Денисова Т. Феномен постмодернізму: контури і орієнтири / Тамара Наумовна Денисова // Слово і час. 1995. № 2. С. 18–27.
18. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів / Умберто Еко ; [пер. з англ. Мар'яни Гірняк]. Львів : Літопис, 2004. 384 с.
19. Женетт Ж. Работы по поэтике. Фигуры : в 2 т. / Жерар Женетт. Москва : Издательство имени Сабашниковых, 1998.
20. Жлуктенко Н.Ю. Английский психологический роман XX века / Н. Ю. Жлуктенко. Київ: Вища школа, 1988. 160 с.
21. Западное литературоведение XX века : Энциклопедия. Москва : Intrada, 2004. 560 с.
22. Зубрицька М. Номо legens : читання як соціокультурний феномен / Марія Зубрицька. Львів : Літопис, 2004. 352 с.
23. Ивашева В.В. Английская литература XX век / Валентина Васильевна Ивашева. – М.осква: Просвещение, 1967. 476 с.
24. Ивашева В.В. В атмосфере кризиса. Заметки о некоторых особенностях английской литературы 70–х годов / Валентина Васильевна Ивашева // Иностранная литература. 1974. № 11. С. 211–217.
25. Ивашева В.В. Литература Великобритании XX века / Валентина Васильевна Ивашева. Москва : Высшая школа, 1984. 488 с.
26. Ивашева В. В. Судьбы английских писателей : Диалоги вчера и сегодня / Валентина Васильевна Ивашева. Москва : Советский писатель, 1989. 448 с.
27. Ильин И. П. Постмодернизм от истоков до конца столетия : эволюция научного мифа / Илья Петрович Ильин. Москва: Интрада, 1998. 255 с.
28. Исламова А.К. Становление и развитие эстетической системы Айрис Мердок / А.К. Исламова // Филологические науки. 1990. № 6. С. 30–41.
29. Карасев Л.В. Онтология и поэтика / Лев Васильевич Карасев // Литературные архетипы и универсалии. Москва : РГГУ, 2001. С. 293–348.
30. Киченко О. Ситуація постмодернізму / постпостмодернізму і смислові доміанти жанру роману / Олександр Семенович Киченко // Вісник Черкаського університету. Серія Філологічні науки. Черкаси, 2003. Вип. 49. С. 24–29.

31. Ковбасенко Ю. Література постмодернізму / Юрій Ковбасенко Іванович // Тема. 2002. № 1. С. 2–21.
32. Красавченко Т.Н. Реальность, традиции, вымысел в современном английском романе» / Т.Н. Красавченко // Современный роман. Опыт исследования. Москва : Наука, 1990. С. 127-155.
33. Кубарева Н. П. Зарубежная литература второй половины XX века / Н. П. Кубарева. Москва : Московский Лицей, 2002. 208 с.
34. Левидова И. Читая романы Айрис Мердок // Иностранная литература. 1978. №11. С. 208-216.
35. Література Англії. XX століття : навчальний посібник / [К. О. Шахова, Н. Ю. Жлуктенко, С. Д. Павличко та ін.] ; за ред. К. О. Шахової. Київ : Либідь, 1993. 400 с.
36. Літературознавча енциклопедія : У двох томах. Т. 1-2. / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ : ВЦ “Академія”, 2007. Т.1. 608 с.; Т.2. 624 с.
37. Мердок А. Алое и зеленое. Москва : Художественная литература, 1968. 380 с.
38. Мердок А. Чорний принц. Харків : Віват, 2018. 576 с.
39. Михальская Н.П., Аникин Г.В. Английский роман 20 века / Н.П. Михальская, Г.В. Аникин. Москва : МГПИ, 1982. 192 с.
40. Павличко С. Д. Зарубіжна література : дослідження та критичні статті / Соломія Дмитрівна Павличко. Київ : Основи, 2001. 559 с.
41. Пестерев В. А. Постмодернизм и поэтика романа : Историко–литературные и теоретические аспекты : [учебно–методическое пособие] / Владимир Александрович Пестерев. Волгоград : Издательство Волгоградского государственного университета, 2001. 40 с.
42. Самсонова О.Н. Интеллектуальный роман Мердок: к проблеме популярности жанра // Модели успеха: развлекательность, популярность, массовость как явления культуры. Сб. научи, трудов. Тамбов, 2000. С. 102-103.
43. Скороденко В. Язык жизни, смерти и правды // Мердок А. Сочинения в 2-х тт. Москва : АСТ, 2000. С. 3-14.
44. Толкачев С.П. «Готические» романы Айрис Мердок // Филологические науки. 1999. № 3. С. 42-51.
45. Толмачев В.М. Типология модернизма в западной Европе и США: культурологический аспект / В. М. Толмачев // Современный роман :

Опыт исследования / [отв. ред. Е. А. Цурганова]. Москва : Наука, 1990. С. 213–232.

46. Урнов М.В. Вехи традиции в английской литературе / М.В. Урнов. Москва : Иностранная литература, 1986. 380 с.

47. Урнов М.В., Урнов Д.В. Шекспир. Его герой и его время / М.В. Урнов, Д.В. Урнов. Москва : Искусство, 1964. 205 с.

48. Шмид В. Нарратология / Вольф Шмид. Москва : Языки славянской культуры, 2003. 312 с.

49. Alter R. *Partial Magic: The Novel as a Self-Conscious Genre*. Bercley; Los-Angeles, 1975. 244 p.

50. Bradbury M. "A House Fit for Three Characters": The novels of Iris Murdoch // Bradbury M. *No, not Bloomsbury*. London : Faber & Faber, 1987. P. 244-267.

51. Byatt A.S. *Degrees of Freedom*. London : Faber & Faber, 1965. 224 p.

52. Christensen I. *The Meaning of Metafiction: A Critical Study of Selected Novels by Sterne, Nabokov, Barth, and Beckett*. Bergen, 1981. 180 p.

53. Conradi P.J. *Iris Murdoch. The Saint and the Artist*. L.: Faber & Faber, 1986. 304 p.

54. Dipple E. *Work for the Spirit*. Chicago : University of Chicago, 1982. 356 p.

55. Genieva E. *Recent Work of Iris Murdoch // 20-th Century English Literature: A Soviet View*. M. : Raindow, 1982. P. 250-255.

56. Head D. *The Cambridge Introduction to Modern British Fiction, 1950–2000* / Dominic Head. Cambridge, England : Cambridge University Press, 2002. 307 p.

57. Hutcheon L. *Narcissistic Narrative: The Metafictional Paradox*. New York, 1984. 280 p.

58. Karl F.R. *Iris Murdoch // The Contemporary English Novel*. London, 1972. P. 250-266.

59. Kellman S.G. *The Self-Begetting Novel*. London : Basingstoke, 1980. 184 p.

60. Kriegel L. *Iris Murdoch: Everybody through the Looking Glass // Contemporary British Novelists*. Carbondale, 1965. P. 62-80.

61. Lamarque P. *Truth and Art* / Peter Lamarque // *Fictional Points of View* / Peter Lamarque. Ithaca, NY : Cornell University Press, 1996. P. 92–112.

62. Murdoch I. *The Black Prince* / Iris Murdoch. London : Vintage, 2006. 416 p.
63. Rabinovitz R. *Iris Murdoch*. NY. : Cornell University Press, 1968. 48 p.
64. Spires R.C. *Beyond the Metafictional Mode: Directions in the Modern Spanish Novel*. Lexington, 1984. 124 p.
65. Stevenson R. *The Twentieth-Century Novel in Britain*. NY. : Cornell University Press, 1993. 182 p.
66. Todd R. *Iris Murdoch*. London : Faber & Faber, 1984. 164 p.
67. Todd R. *Iris Murdoch. The Shakespearian Interest*. NY., 1979. 240 p.
68. Waugh P. *Metafiction : The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction* / P. Waugh. London ; New York : Methuen, 1984. viii, 176 p.
69. Weston M. *Iris Murdoch : The Transcendent Good* / Michael Weston // *Philosophy, Literature and the Human Good* / Michael Weston. London : Routledge, 2001. P. 69–83.